

Stichting Nederland Schoon

ACTIEPLAN 2019

Samen aan het werk om zwerfafval te verminderen

ACTIEPLAN 2019

Samen aan het werk om zwerfafval te verminderen

Den Haag, 27-11-2018

Contents

1.	INLEIDING	3
1.1	Leeswijzer	5
2.	BEDRIJFSPROGRAMMA 2019 NEDERLANDSCHOON	6
2.1	Afvalvoorzieningen en schoon houden	8
2.2	Activatie, participatie en belonen	9
2.3	Communicatie en organisatie	10
2.4	Monitoring	12
2.5	Slim Ontwerp	13
3.	GEMEENTEPROGRAMMA 2019 NEDERLANDSCHOON	14
3.1	Effectieve inzet afvalbakken	15
3.2	Slimmer Schoonhouden	18
3.3	Schoon Belonen	20
3.4	Handhaving	22
3.5	Monitoring	24
4.	BASISPROGRAMMA NEDERLANDSCHOON	26
4.1	Participatie & community: SupportervanSchoon.nl	26
4.2	Kennisplatform voor de aanpak van zwerfafval	29
4.3	Onderwijsprogramma Jeugd	30
4.4	Basismonitoring	32
5.	NAWOORD	34

1. INLEIDING

Een Nederland vrij van zwerfafval is belangrijk voor mens, dier en milieu. Het is bepalend voor het leefplezier in de buurt, de ervaren veiligheid op straat en de gezondheid van mens en dier. Een juiste manier van afval weggooien draagt bij aan het optimaal hergebruiken van grondstoffen.

De sociale norm die Nederland nastreeft, is dat er door niemand onnodig afval wordt achtergelaten in de publieke ruimte en dat zwerfafval dat er toch terecht komt zo snel mogelijk wordt opgeruimd. Deze norm is ook de basis van de doelstellingen waar de Stichting Nederland Schoon zich al jaren hard voor maakt en waar zij zich ook de komende jaren voor wil blijven inzetten. De urgentie van deze doelstellingen is door de roep uit de maatschappij en de politieke discussie over onder andere plastic soep en statiegeld alleen maar versterkt.

Om de doelstellingen te behalen werkt NederlandSchoon momenteel aan een 5-jaren toekomststrategie. Waarbij de nadruk ligt op een brede aanpak van al het zwerfafval in samenwerking met zoveel mogelijk partijen. Het verminderen van (zwerf)afval vraagt om een integrale en gebiedsgerichte manier van werken waarbij bedrijfsleven, gemeenten, maatschappelijke organisaties en burgers samen optrekken.

De politieke realiteit speelt een rol in de aanpak voor 2019. In maart 2018 heeft staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat Van Veldhoven aangegeven: “De intensieve en constructieve gesprekken met het bedrijfsleven en andere betrokken partijen hebben ertoe geleid dat ik in goed overleg met hen heb besloten om de komende jaren een tweesporenbeleid te voeren. Allereerst heb ik overeenstemming bereikt over een recyclingdoelstelling voor kleine plastic flessen van 90% en een reductiedoelstelling voor kleine plastic flessen in het zwerfafval van 70-90%. Niet alleen kan daarmee worden voldaan aan het doel van de petitiemotie, maar ook wordt zo een belangrijke impuls gegeven aan circulariteit. Daarnaast heb ik met het verpakkende bedrijfsleven afgesproken de introductie voor te bereiden van statiegeld op kleine plastic flessen voor het geval in het najaar van 2020 zou blijken dat deze doelstellingen niet zijn gerealiseerd.”

Met het oog op deze politieke en maatschappelijke urgentie en vooruitlopend op de eigen 5-jaren toekomststrategie, heeft NederlandSchoon een actieplan 2019 ontwikkeld.

Meer en meer bedrijven, burgers en overheden werken met succes aan het schoonhouden en schoonmaken van Nederland. NederlandSchoon is daarin een belangrijke initiërende en verbindende schakel. Mede door de constante en jarenlange financiering van de verpakkende industrie loopt Nederland in Europa voorop met een centrale organisatie voor de aanpak van zwerfafval. In het verlengde van de afspraken in de Raamovereenkomst stelt het verpakkende bedrijfsleven jaarlijks 20 miljoen euro ter beschikking aan gemeenten voor de extra aanpak van zwerfafval. Daarnaast financiert het verpakkende bedrijfsleven NederlandSchoon om zich in te zetten voor het reduceren van zwerfafval op alle fronten. De activiteiten van NederlandSchoon die op basis van deze financiering in 2019 gepland zijn, worden in deze rapportage toegelicht.

Onderstaande quotes uit de Kamerbrief van 10 maart 2018 betreffende de transitie naar een circulaire economie onderstrepen het belang van de ingezette samenwerking en de integrale aanpak:

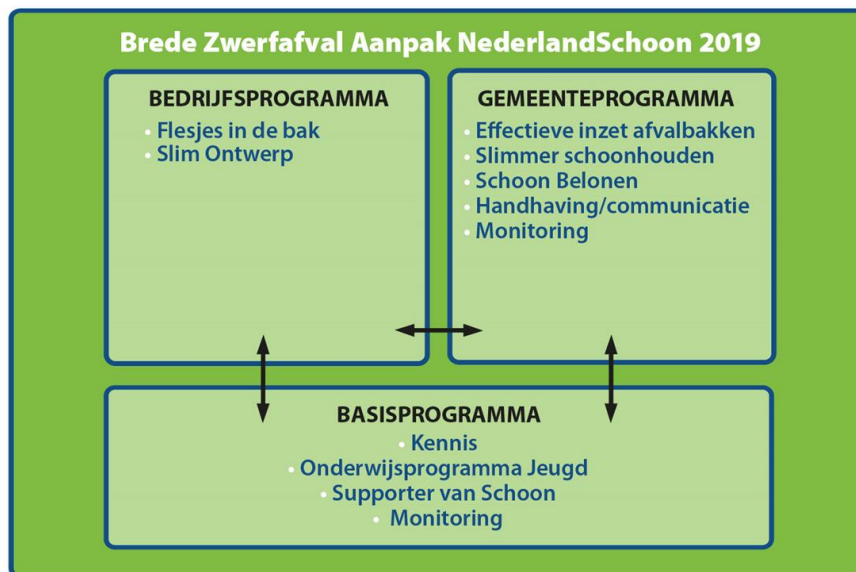
“Ik juich de bestaande intensieve samenwerking toe tussen gemeenten en het verpakkende bedrijfsleven, die zich samen inspannen om de publieke ruimte schoon te houden. Vanzelfsprekend ben ik graag bereid om met de betrokken partijen na te gaan welke extra impulsen er nog kunnen worden gegeven aan een effectieve, gezamenlijke aanpak van zwerfafval.”

“Gemeenten voeren tegelijkertijd een actief beleid ter vermindering van zwerfafval en hebben aangegeven dit ook onverminderd voort te zetten. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren door handhavingsacties, toegesneden opruimacties en het plaatsen van toegankelijke afvalbakken in gebieden die gevoelig zijn voor zwerfafval.”

Met deze rapportage wordt voorzien in de afspraak een alternatief plan aan te leveren.

1.1 Leeswijzer

Omdat er in de afvalketen sprake is van een hybride systeem met publieke en private verantwoordelijkheden is dit rapport ingericht naar een privaat spoor (bedrijfsprogramma), een publiek spoor (gemeenteprogramma) en een basisspoor (basisprogramma). NederlandSchoon bevordert de samenwerking tussen de partijen en stuurt op verbinding. In hoofdstuk 2 Bedrijfsprogramma worden de activiteiten beschreven waarbij het initiatief bij de bedrijven in verschillende branches ligt, zoveel mogelijk in samenspraak met betrokken brancheverenigingen. In hoofdstuk 3 Gemeenteprogramma wordt ingegaan op de activiteiten waarbij gemeenten de regie voeren. Voorafgaand aan de uitvoering van de activiteiten zoals in het private spoor en het publieke spoor zijn beschreven, is een pakket aan basisactiviteiten een voorwaarde. Het gaat om kennis- en activatie-activiteiten die het fundament vormen van NederlandSchoon en een duidelijke toegevoegde waarde hebben in de brede (zwerf)afvalaanpak. Deze activiteiten, de Supporter van Schoon community, het digitale kennisplatform, educatie en basismonitoring, worden in hoofdstuk 4 Basisprogramma toegelicht.

Afbeelding: *Integrale aanpak NederlandSchoon*

2. BEDRIJFSPROGRAMMA 2019 NEDERLANDSCHOON

In het private spoor hebben betrokken bedrijven: supermarkten, producenten, tankstations, horeca, groothandels, vastgoed- en afvalbedrijven, het initiatief genomen om onder regie van NederlandSchoon een gezamenlijke (zwerf)afvalaanpak uit te werken. De marktleiders in de verschillende branches hebben zich gecommitteerd aan de aanpak van het bedrijfsprogramma. Dit uitgewerkte zwerfafvalactieplan levert een belangrijke bijdrage aan de zwerfafvalreductie- en recycle doelstellingen, zoals in maart 2018 afgesproken tussen de staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat en het verpakkende bedrijfsleven. Voor het najaar van 2020 geldt een recyclingdoelstelling voor kleine plastic flessen van 90% en een reductiedoelstelling voor kleine plastic flessen in het zwerfafval van 70-90%. NederlandSchoon werkt met de betrokken bedrijven, gemeenten, maatschappelijke organisaties en burgers aan een pakket maatregelen met als ambitie al het zwerfafval in Nederland te reduceren en genoemde doelstellingen in het najaar van 2020 te realiseren.

Als onderdeel van het genomen initiatief mobiliseren betrokken bedrijven zelf hun branchegenoten alsmede hun eigen achterbannen zoals lokale vestigingen en franchisenemers. Het bedrijfsleven levert zo extra nationale slagkracht voor een brede zwerfafvalaanpak waarbij plastic flesjes een belangrijke rol spelen. Aanvullend stimuleert NederlandSchoon samenwerking tussen de lokale ondernemers en de gemeenten. Burgerparticipatie, samenwerking met gemeenten en betrokkenheid van (sport)verenigingen en scholen versterken de resultaten. Stakeholders worden actief betrokken en op de hoogte gehouden door middel van nieuwsbrieven en aanvullende on- en offline communicatie.

Informatie over het private spoor is beschikbaar op de site van NederlandSchoon onder de noemer 'Flesjes in de bak, zo doen we dat!'. Met de verschillende branches wordt actief toegewerkt naar de implementatie en optimalisatie van het ontwikkelde pakket van maatregelen.

PRIVATE AANPAK MET BEDRIJVEN

In een viertal representatieve gebieden in Nederland zijn en worden verschillende beïnvloedings-, inzamel- en retourtechnieken ingezet inclusief uitgebreide monitoring ter optimalisering van de resultaten. De keuze voor de pilotgebieden is gebaseerd op onder andere de benodigde spreiding tussen verschillende provinciën en stedelijkheidsklassen en de betrokkenheid en het commitment van private en publieke partijen in deze regio's. Voorafgaand aan de keuze is geanalyseerd of de verschillende gebiedstypen uit de monitoring van Rijkswaterstaat voldoende in deze pilotgebieden aanwezig zijn. Op basis van deze inhoudelijke uitgangspunten is gekomen tot de vier testgebieden Zaandam, Rotterdam-Noord, Heerenveen en Meierijstad. Samen geven deze testgebieden voldoende inzicht in de effectiviteit van de maatregelen om daarmee de basis te vormen voor een landelijke verbreding.

Zwerfafval aanpak op vier targetlocaties:

Door middel van diverse on- en offline communicatie, wordt het programma onder de aandacht gebracht van verschillende doelgroepen. Het gaat daarbij enerzijds om extra afvalbakken en opschoonacties, anderzijds om creatieve stimuleringsmaatregelen. De monitoringsuitkomsten zijn bepalend voor de verbetering en verbreding van de aanpak.

2.1 Afvalvoorzieningen en schoon houden

NederlandSchoon biedt in het bedrijfsprogramma een uitbreiding en optimalisatie van afvalbakken. Deze methode draagt aantoonbaar bij aan het verminderen van (zwerf)afval en creëert de mogelijkheid om via communicatie op en om de bakken het afvalgedrag van consumenten positief te beïnvloeden. Ook worden extra activiteiten door lokale ondernemers georganiseerd om de omgeving schoon te houden. Iedere locatie is uniek en kent een eigen passende zwerfafvalaanpak.

- ✓ De zwerfafvalaanpak 'Flesjes in de bak , zo doen we dat!' bestaat onder andere uit diverse maatregelen met betrekking tot **extra afvalvoorzieningen**. Op het verzoek van de betrokken bedrijven coördineert NederlandSchoon de uitvoering hiervan in de vier pilotgebieden. In de pilotgebieden is bij deelnemende bedrijven voor extra afvalvoorzieningen gezorgd in een aantal testopstellingen. In het pilotgebied Heerenveen zijn alleen de Supporter van Schoonbakken geplaatst. In de andere gebieden zijn op locaties waar plastic flesjes worden verkocht speciale bakken met het gedragsstimulerende beeldmerk 'Flesjes in de bak, zo doen we dat!' geplaatst. Deze bakken zijn veelal samen met de bekende Supporter van Schoonbakken geplaatst om ook overig (zwerf)afval tegen te gaan. De flesjesbak en de Supporter van Schoonbak worden dan gecombineerd opgesteld in de zogenaamde peper- en zoutopstelling. Dat heeft geleid tot een gecoördineerde verspreiding van meer dan 500 flesjesbakken bij circa 280 deelnemers in de regio's Zaandam, Rotterdam-Noord, Heerenveen en Meierijstad in korte tijd. Op basis van verschillende testopstellingen kan worden bepaald wat de meest effectieve opstelling van de bakken is op een bepaalde locatie. Voor het inzamelen en de retourlogistiek zijn aanvullend praktische maatregelen genomen. Het afval uit de Supporter van Schoonbakken wordt via de logistieke lijn van het bedrijfsafval verwerkt. Voor de kleine plastic flesjes die zijn verzameld via de flesjesbakken is een aparte ophaalstructuur ontwikkeld. In de vier gebieden worden de zakken met plastic flesjes apart ingezameld en vervolgens gesorteerd en gerecycled in nieuwe plastic producten. Op basis van monitoringsresultaten zal bepaald worden wat de meest geschikte en economisch verantwoorde werkwijze is van inzamelen, sorteren en recyclen van de kleine plastic flesjes.

Abbeelding: "peper- en zoutopstelling" afvalbakken

- ✓ Naast extra afvalvoorzieningen wordt het adopteren en het **schoon houden van de omgeving** door de lokale ondernemers, gestimuleerd. Allereerst wordt bewustwording bevorderd over de 25-meter regel die ondernemers wettelijk verplicht om de omgeving binnen een straal van 25 meter van hun zaak schoon te houden. Afhankelijk van de lokale omstandigheden kunnen de bedrijven elkaar hierbij ondersteunen. In het private spoor hebben de gecommitteerde ondernemers het doel om dit op te schalen naar circa 100 meter rondom de vestiging. NederlandSchoon ondersteunt de ondernemers hierbij en biedt communicatie en opschoonmiddelen aan om dit doel te verwezenlijken. Zo worden bijvoorbeeld de door de ondernemers geadopteerde en schoon gehouden gebieden zichtbaar gemaakt op de digitale plattegrond schoonopdekaart.nl. Daarnaast geven de deelnemende ondernemers invulling aan gastheerschap tijdens opschoonacties van vrijwilligers en/of NederlandSchoon en mobiliseren zij andere lokale ondernemers. Voor extra hulpmiddelen ten behoeve van opschoonacties kunnen consumenten en bedrijven terecht in de webshop van NederlandSchoon.

2.2 Activatie, participatie en belonen

De bedrijven die zich hebben gecommitteerd aan deze complete zwerfafvalaanpak waarbij plastic flesjes een belangrijke rol spelen, zorgen voor extra nationale slagkracht. Zij activeren zelf lokale vestigingen en franchisenemers hetgeen tevens positief uitstraalt naar omringend bedrijfsleven. De aanpak is enthousiast ontvangen want meer dan 70% van de benaderde bedrijven en verkooppunten doet mee. Een doelmatige aanpak van zwerfafval vraagt om een dergelijke integrale en gebiedsgerichte aanpak. Participatie en samenwerking worden onder andere gestimuleerd door middel van beloningssystemen. Elke regio kent een eigen, specifieke stimuleringsaanpak waarmee getest wordt welke elementen het meest effectief zijn en eventueel uitgebreid kunnen worden.

- ✓ **Incentiveprogramma's** belonen goed gedrag van ondernemers en consumenten. In de vier gebieden dragen lokale campagnes met incentiveprogramma's, informatie en educatie bij aan het stimuleren van ondernemers om hun omgeving schoon te houden én flesjes in te zamelen. Er is getest met een viertal verschillende incentiveprogramma's gericht op verschillende doelgroepen. Bij focus op ondernemers, is de beloning ook relevant voor ondernemers zoals bijvoorbeeld outdoor-reclame posities. Bij focus op consumentenbeloning wordt gewerkt met bijvoorbeeld lokaal samengestelde goodiebags of een collectieve beloning voor scholieren in de vorm van outdoor meubilair. Op basis van de resultaten wordt in 2019 toegewerkt naar een beloningsprogramma dat erop gericht is de ondernemers te stimuleren zorg te dragen voor een schone omgeving met een voor hen relevante beloning.

- ✓ **Participatie** en samenwerking komt tot uiting in verschillende opschoonacties. In de pilotgebieden hebben in het najaar van 2018 ruim 50 acties plaatsgevonden. Tijdens deze acties is samengewerkt tussen ondernemers, burgers, (basis)scholen en NederlandSchoon om de buurt op te schonen. Het bedrijfsprogramma zet in op een pakket maatregelen voor en door ondernemers. Omdat de samenwerking met gemeenten, (sport)verenigingen en scholen de resultaten blijken te versterken zal NederlandSchoon dit extra bevorderen en faciliteren. Een voorbeeld daarvan is de geplande aanpak van de Landelijke Opschoondag 2019, ieder jaar in maart, waarvoor het participatiepakket voor bedrijven reeds is ontwikkeld. Actieve, commerciële en niet-commerciële, bedrijven die incidenteel of structureel actief zijn in het opruimen van zwerfafval zijn geïnventariseerd op basis van netwerken en bestaande kennis. Bedrijven worden actief en gericht benaderd met relevante tools en zij worden ontzorgd met het participatiepakket.

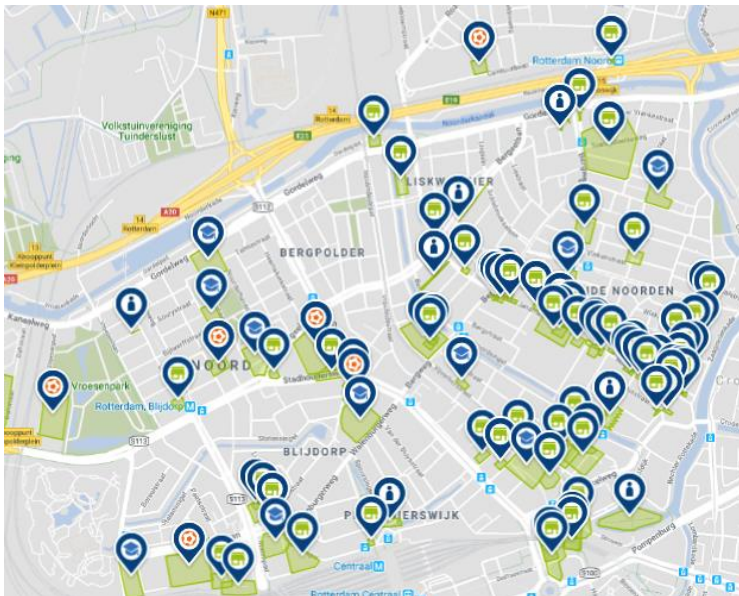

Afbeelding: Activatieposter Rotterdam-Noord

2.3 Communicatie en organisatie

- ✓ Uniforme **communicatie** vergroot de zichtbaarheid en draagt bij aan het effect van de boodschap. NederlandSchoon heeft voor het private spoor een beeldmerk en merkgids ontwikkeld waarmee de uiteenlopende communicatiemiddelen een uniforme boodschap uitdragen. Het beeldmerk 'Flesjes in de bak, zo doen we dat!' wordt gebruikt in alle communicatiemiddelen ter ondersteuning van de lokale inzamelacties van plastic flesjes en zwerfafvalacties. Het beeldmerk benut positieve gedragsbeïnvloedingstechnieken door zowel in tekst als in beeld het gewenste gedrag te communiceren. Bij de start van de aanpak in de vier regio's is aandacht gegenereerd door middel van lokale communicatiecampagne's bestaande uit outdoor, targeted social media Facebook en Instagram en huis-aan-huisbladen. Op basis van effecten en monitoring in de verschillende regio's zal voor 2019 het meest optimale communicatieplan worden uitgewerkt.

- ✓ **Schoonopdekaart.nl** heeft als doel om adoptiegebieden inzichtelijk te maken en vormt een belangrijke basis voor activatie van alle lokale betrokkenen. Op de interactieve online kaarten voor de pilotgebieden is te zien welke ondernemer, burger of school, welk gebied geadopteerd heeft. Deze adoptiegebieden worden structureel schoongehouden door bedrijven, (sport)clubs, scholen en burgers. In de vier pilotregio's zijn eind 2018 circa 300 gebieden zichtbaar geadopteerd. Ook de locaties van de extra afvalbakken staan op de kaart. Deze digitale kaarten maken ook inzichtelijk welke gebieden nog geadopteerd kunnen worden en adoptie wordt hiermee aangemoedigd. Ze bieden een positief podium voor diegene die in actie zijn gekomen tegen zwerfafval en leveren daarmee inspiratie voor anderen. Schoonopdekaart.nl zal in 2019 verder worden uitgebreid met betrokken bedrijfsleven, burgers en maatschappelijke organisaties.

Afbeelding: Schoonopdekaart.nl Rotterdam na 6 weken

- ✓ De **organisatie** en coördinatie van het private spoor ligt op verzoek van het bedrijfsleven bij NederlandSchoon. Vanuit de centrale organisaties/hoofdkantoren van de betrokken bedrijven worden de ondernemers op de hoogte gebracht van de lokale activiteiten ten aanzien van de inzameling van plastic flesjes. De retourlogistiek wordt in de vier gebieden volledig gefaciliteerd voor de betrokken bedrijven en organisaties. Er zijn afspraken gemaakt met afval- en recyclingbedrijven ten aanzien van het sorteren en recyclen van de plastic flesjes en andere verpakkingsmaterialen. Evaluatie van de afspraken en de werkwijze van de retourlogistiek geeft input voor optimalisatie in 2019. Extra aandacht zal uitgaan naar de onderlinge versterking van resultaten door het bevorderen van samenwerking tussen gemeenten, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties. Hiertoe zullen ervaringen en kennis van beide sporen, publiek en privaat, zoveel mogelijk op elkaar worden aangesloten.

2.4 Monitoring

Monitoring is een essentieel onderdeel van het bedrijfsprogramma. Hiermee kunnen de meest effectieve maatregelen in verschillende omstandigheden, (groot)stedelijke of plattelandsgebieden, inzichtelijk worden gemaakt. Een voorwaarde om monitoringsgegevens te kunnen vergelijken zijn relatief vergelijkbare omstandigheden gedurende een jaar. De intensieve aanpak in de vier regio's wordt tot het voorjaar 2019 op verschillende wijzen gemeten, waarbij zo goed mogelijk gecorrigeerd dient te worden voor externe omstandigheden zoals het weer.

Monitoring vindt plaats op zowel beeldkwaliteit als afvalstromen. De beeldkwaliteit wordt bestudeerd op basis van de methodiek van Rijkswaterstaat waarbij de zwerfafvalsituatie op willekeurig geselecteerde locaties verdeeld over 20 gebiedstypen frequent wordt gemeten, op basis van stuks en fractieverdeling. Dit geeft inzicht in het zwerfafval en de flesjes op straat of in het park. Alle gebiedstypen uit de monitoring van Rijkswaterstaat zijn vertegenwoordigd in de vier gebieden. De afvalstromen worden bestudeerd door de hoeveelheden gereinigd zwerfafval van de grond en uit de gemeentelijke afvalbakken (verdeeld over diverse veegwijken) frequent te meten op basis van gewicht en aantal drankverpakkingen. Met de resultaten van deze metingen wordt bepaald in hoeverre er zicht is op het bereiken van de reductiedoelstelling, welke maatregelen het meest effectief zijn in het doelbereik en wat de bredere leereffecten van de aanpak zijn.

In het voorjaar van 2019 zal op basis van de resultaten uit de vier gebieden kunnen worden geadviseerd op welke wijze het private spoor de meeste bijdrage kan leveren aan de reductie- en recycledoelstellingen. Monitoring zal onderdeel blijven van de brede zwerfafvalaanpak en een bijdrage leveren aan continue optimalisering.

Afbeelding: *Digitale monitoring*

2.5 Slim Ontwerp

NederlandSchoon en het Kennisinstituut Duurzaam Verpakken (KIDV) stimuleren in het project Slim Ontwerp samen innovatieve ontwikkelingen voor slimmer ontwerp en uitgifte van verpakkingen om zwerfafval te voorkomen. Door in de ontwerpfase van een verpakking al rekening te houden met het weggooien van de verpakking kan worden bijgedragen aan het verminderen of voorkomen van zwerfafval. Datzelfde geldt ook voor aandacht besteden aan aanpassingen of het anders aanbieden van verpakkingen in winkels en horeca. Illustratieve voorbeelden zijn flessen zonder losse dop, minder snoeppapierjes of slimme deksels voor to-go koffiebekers.

In het project Slim Ontwerp worden belanghebbenden betrokken en de expertise ingeroepen van ontwerpers en specialisten op verpakkingsgebied en afvalmanagement. Zowel private als publieke partijen zijn bij dit groepsontwikkelp proces betrokken. Een quickscan en rondetafelgesprekken met verpakkend bedrijfsleven, retail, horeca, gemeenteamtbeutenaren en consumenten, leveren inzichten en ingrediënten voor verdere ontwikkelingen. Gezamenlijk worden verpakkingen, gebieden en het verband met zwerfafval geanalyseerd.

Via design thinking wordt naar innovatieve ideeën toegewerkt. Waarbij wordt gezocht naar de kansrijke gebieden voor het maken van grote stappen. Uit de ideeën die in dit proces ontstaan worden twee iconprojecten verder uitgewerkt in samenwerking met een selectie van bedrijven. De organisatie van een hackathon met HBO/WO-studenten zal bijdragen aan de verdere uitwerking van de innovaties. De studenten op het gebied van verpakkingsdesign, gedragsbeïnvloeding en experience design zullen zich buigen over herontwerp van verpakkingen én herontwerp van het uitgifteproces. Dit zal output leveren die enerzijds bestaat uit verpakkingsontwerpen geënt op zwerfafvalpreventie en experience design-concepten voor de gedragsaanpassing ten aanzien van de uitgifte van zwerfafvalgevoelige materialen. Het traject wordt ondersteund via sociale mediakanalen en free publicity. Het project loopt tot halverwege 2019.

Afbeelding: Uitnodiging creatieve sessie Nextview Design Thinking Center

3. GEMEENTEPROGRAMMA 2019 NEDERLANDSCHOON

Een gemeente zonder zwerfafval is aantrekkelijker voor bewoners, bedrijven en ondernemers. Veel gemeenten werken samen met inwoners, (sport)verenigingen en bedrijven, er al hard aan om zwerfafval te verminderen. Het gemeenteprogramma zwerfafval omvat het publieke spoor van NederlandSchoon. Omdat iedere gemeente uniek is, bestaat het gemeenteprogramma uit een gebalanceerd aanbod van extra maatregelen die naar behoefte kunnen worden ingezet en tezamen het meeste resultaat opleveren.

NederlandSchoon biedt gemeenten inspiratie, inzicht en interventies, aanvullend op het bestaande zwerfafvalbeleid van de gemeente. Het gemeenteprogramma is gebaseerd op vijf pijlers: effectieve inzet van afvalbakken, slimmer schoonhouden, Schoon Belonen, handhaving en monitoring. Iedere pijler bestaat uit een viertal modules waarin verschillende maatregelen en interventies zijn opgenomen.

GEMEENTEPROGRAMMA ZWERFAFVAL

Afbeelding: Overzicht 5 pijlers en 20 modules gemeenteprogramma

Gemeenten kunnen stap voor stap gebruik maken van de modules rekening houdend met de lokale omstandigheden en reeds geïmplementeerde maatregelen.

Algemene informatie over het gemeenteprogramma is beschikbaar op de site van NederlandSchoon en wordt actief aangeboden aan beleid en bestuur van gemeenten. De vier gemeenteadvisoren van NederlandSchoon zijn ingedeeld naar regio en werven landelijk om gemeenten aan te sluiten bij het gemeenteprogramma zwerfafval. Zij brengen door middel van regionale kennisbijeenkomsten en diverse on- en offline communicatie het gemeenteprogramma breed onder de aandacht.

In een tiental focusgemeenten worden alle pijlers ingezet inclusief uitgebreide monitoring ter optimalisering van de resultaten. Modulen kunnen op basis van de verworven kennis verder worden geëvalueerd en geoptimaliseerd. De gemeenteadvisoren van NederlandSchoon initiëren en activeren, en zijn het eerste aanspreekpunt voor gemeenten. Ondersteuning op afroep vindt plaats vanuit verschillende disciplines zoals communicatie, gedragsverandering en onderzoek. Er wordt tussentijds afgestemd en samengewerkt met specialisten en organisaties, zoals Rijkswaterstaat en de NVRD. Gemeenten kunnen ook gebruik maken van het kennisprogramma van Rijkswaterstaat, de beide programma's versterken elkaar.

Het programma beschikt over preventieve, oplossende, harde én zachte maatregelen. Burgerparticipatie en samenwerking met (sport)verenigingen, scholen en bedrijfsleven versterken de resultaten. Op initiatief van de gemeente kan de samenwerking met genoemde partijen verder vorm krijgen. Het gemeenteprogramma is er daarom op gericht om de gemeente in staat te stellen gesprekken hierover aan te gaan met alle betrokkenen, gezamenlijke praktijkanalyse te agenderen en de benodigde materialen te faciliteren.

Gemeenten en stakeholders worden regelmatig geïnformeerd via onder andere een digitale nieuwsbrief maar ook via andere communicatiekanalen.

3.1 Effectieve inzet afvalbakken

NederlandSchoon biedt in de pijler Effectieve inzet afvalbakken gemeenten een viertal modulen waarin strategieën voor het optimaliseren van de inzet van afvalbakken worden aangeboden. Deze methoden dragen aantoonbaar bij aan het verminderen van (zwerf)afval en hebben een positieve invloed op de bewustwording en gedragsverandering van burgers. Het gemeentelijk beleid ten aanzien van de inzet van afvalbakken is gebaseerd op lokale omstandigheden omdat verschillende gebieden om een verschillende aanpak vragen. Op een bedrijventerrein is de afvalsituatie anders dan in bijvoorbeeld een centrumgebied. Ook op het niveau van de afvalbak zelf zijn er verschillen in mogelijkheden en effecten. Onder meer locatie, formaat, kleur en communicatie-uiting op de bak, bepalen de effectiviteit op een bepaalde plek. Door het analyseren van de huidige situatie kunnen beleidsplannen worden geoptimaliseerd en geëffectueerd. Dat kan leiden tot een significante afname van zwerfafval (direct oplossend) en draagt bij aan preventie op lange termijn.

Afbeelding: Locatie met effectieve lichtgroene afvalbak en signing

- ✓ In de module **Gebiedsadvies optimalisatie afvalvoorzieningen** krijgt een gemeente tools om inzicht in de huidige situatie omtrent afvalvoorzieningen en de zwerfafvalsituatie te vergroten. Dit inzicht is een noodzakelijk uitgangspunt voor verbetering. Met hulpmiddelen van NederlandSchoon zoals een schouwformulier en inventarisatielijsten, kunnen gemeenten eenduidig inzichtelijk maken waar zich problemen aandienen. Ook het afvalgedrag en de vervuilingsgraad moeten in kaart gebracht worden; dit zijn ook aanknopingspunten om de beste keuze te maken tussen de interventies. Bij het inzichtelijk maken van de huidige situatie kan tegelijkertijd de ambitie per focusgebied worden vastgesteld. Op deze zogenaamde hotspots kan het inzetten van verbeterde of extra afvalvoorzieningen de key to success zijn. In een gemeente kunnen op verschillende locaties, verschillende soorten afvalbakken staan. Omwille van effectief gebruik zullen bijvoorbeeld kleurgebruik, vulopening en signing verschillen. Afvalbakken gericht op snoeproutes worden bijvoorbeeld vaak op een andere manier geplaatst en bestickerd dan afvalbakken bij een bushalte. En ten aanzien van kleurgebruik bestaat de mogelijkheid om de bakken in een gemeente, voor extra aandacht en effect, lichtgroen te maken. In deze module worden daarom niet alleen locatietypes onderscheiden maar ook doelen en doelgroepen geïnventariseerd. Gebaseerd op de inventarisatie kan worden gestart met de optimalisatie van de afvalbakken aan de hand van een uitgewerkte instructie.

- ✓ De module **Zichtbaarheidspakket afvalvoorzieningen** sluit naadloos aan bij het Gebiedsadvies. Als de juiste afvalbakken strategisch ingezet worden in de openbare ruimte, dan resulteert dat meetbaar in minder zwerfafval. Gemeenten kunnen kennis en materiaal inschakelen voor een optimale aanpak waarbij goed zichtbare afvalvoorzieningen worden gecombineerd met effectieve communicatiemiddelen. De bakken en de middelen zijn ontwikkeld op basis van gedragswetenschappelijke inzichten en bewezen effectiviteit. NederlandSchoon biedt een compleet pakket aan om de zichtbaarheid op een slimme en betaalbare manier te vergroten. In het pakket zitten onder andere NederlandSchoon (mini)-afvalbakken, stoeptegels met een ‘schoonboodschap’ en stickers met gedragsbeïnvloedende opdruk.
- ✓ De gebiedsinventarisatie kan leiden tot inzicht in probleemgebieden waar scholieren onderweg regelmatig snoepwikkels of drankenverpakkingen op straat achter laten. Voor dit specifieke probleem is de **Snoeproute-aanpak** een bewezen oplossing. Diverse gemeenten zijn hier al zelf mee aan de slag gegaan in samenwerking met supermarkten, winkelcentra en scholen. NederlandSchoon stelt een pakket aan middelen en maatregelen beschikbaar gebaseerd op de psychologische beïnvloedingsstrategieën prompting, activatie injunctieve norm, social modeling en implementatie intentie. Per gemeente kan de uitwerking van de maatregelen verschillen, terwijl ze wel zijn gebaseerd op dezelfde strategieën. Deze interventie met een positieve benadering combineert drie maatregelen. Er worden aansprekende stickers met voorbeeldgedrag op afvalbakken op de route geplakt. Posters bij de school en de ondernemers bevestigen de aanpak. En borden op de route verwijzen naar de dichtstbijzijnde afvalbak. Deze aanpak blijkt een direct effect te hebben en ook na langere tijd blijkt er minder zwerfafval op de route te liggen. Deze module bestaat uit werkbladen en een tiental items die beschikbaar zijn via de webshop. Daarnaast worden bijeenkomsten georganiseerd waar de gemeenten, de retailers en de scholen, ervaringen kunnen delen.
- ✓ Voor de effectieve inzet van afvalbakken rondom evenementen is de **Evenementenaanpak** ontwikkeld. Het beleid dat een evenementenorganisatie het terrein achteraf schoon moet opleveren is verbreed waarbij ook aandacht wordt besteed aan schoonhouden tijdens een evenement. De gemeente kan zelf als organisator optreden of dit geheel of gedeeltelijk uitbesteden aan een private partij. Voor alle situaties is een toolkit beschikbaar. Omdat er evenementen zijn in vele soorten en maten, op open, verspreide of afgesloten terreinen, betaald of gratis, groot en klein, is de evenementenaanpak breed opgezet. Aan de organisatorische zijde kan gedacht worden aan het creëren van één aanspreek- en coördinatiepunt voor alle vergunningen en overige afspraken. Preventief kan ook worden gestreefd naar zoveel mogelijk papierenloze informatie en reclame-uitingen. Inrichtingen en voorzieningen hebben een grote invloed op het (zwerf)afvalgedrag. Op de aanlooproutes kan met bestickerde afvalbakken en borden de toon worden gezet voor een schoon evenement vanuit het principe “schoon-houdt-schoon”. Een gemeente kan, gratis of tegen kostprijs, materiaal beschikbaar stellen aan een evenementenorganisatie zoals afvaleilanden, grijpers, afvalzakken en -ringen, hesjes en handschoenen. De gemeente bepaalt zelf, eventueel met maatwerkondersteuning, welke maatregelen het meeste effect zullen opleveren.

3.2 Slimmer Schoonhouden

Gemeenten spelen een belangrijke rol in het ondersteunen en motiveren van inwoners en ondernemers die zich graag inzetten voor een schonere omgeving. NederlandSchoon vat in de pijler Slimmer Schoonhouden een aantal praktische tools en innovatieve technieken samen waarmee een gemeente concreet effect kan bereiken. Met deze methoden kan snel ingespeeld worden op het momentum waarin mensen een bijdrage willen leveren aan een verantwoorde omgang met (zwerf)afval.

Afbeelding: *Gebiedsadoptie: gebied structureel schoonhouden*

- ✓ Het initiatief voor **Gebiedsadoptie** kan worden genomen door de gemeente, inwoners of bedrijven. NederlandSchoon biedt een stappenplan waarmee gemeenten kunnen acquireren onder burgers en bedrijven en een stimulerende relatie met adoptanten kunnen onderhouden. De gemeente sluit een overeenkomst met een inwoner of groep inwoners over de adoptie van een welomschreven gebied. Gebiedsadoptie leent zich ook goed voor samenwerking met scholen of verenigingen. Zij maken een aantal onderhoudsafspraken waarbij het veelal gaat om het regelmatig uitvoeren van enkele werkzaamheden zoals zwerfvuil opruimen en afvalbakken schoonmaken. Als dank voor de bijdrage aan de instandhouding van een fijne woon- en leefomgeving maakt de gemeente gebruik van een of meer suggesties in het stappenplan zoals dankbrieven of borden in het gebied. Indien inwoners of bedrijven de gemeente proactief benaderen om een gebied te adopteren kan het stappenplan voor een vlotte effectuering zorgen. Op schoonopdekaart.nl is in een oogopslag te zien wie, welk gebied geadopteerd heeft. Deze interactieve online kaarten maken ook inzichtelijk welke gebieden nog geadopteerd kunnen worden en adoptie wordt hiermee aangemoedigd. Tegelijkertijd zijn de kaarten een positieve bevestiging voor de mensen die al actief zijn tegen zwerfafval. Praktische opschoonhulpmiddelen worden daarnaast via de webshop van NederlandSchoon aangeboden.

- ✓ In de module **Afvalbakkenadoptie** zijn ervaringen omgezet in een effectief stappenplan voor gemeenten. Vergelijkbaar met de module Gebiedsadoptie werft de gemeente adoptanten en sluiten de gemeente en de adoptant samen een overeenkomst over de werkzaamheden. Hierbij gaat het veelal om het leegmaken en schoonhouden van 1 afvalbak en de directe omgeving daarvan. Dit kan ook gaan om een ondergrondse container. Gepersonaliseerde bestickering van afvalbakken of andere stimulerende maatregelen dragen bij aan een effectieve lange termijn relatie. De gemeente kan via de webshop van NederlandSchoon praktische opschoonhulpmiddelen verkrijgen en die aan de adoptant ter beschikking stellen.
- ✓ De module **Datagestuurd schoonmaken** steekt in op het slim gebruik maken van innovatieve technieken voor het schoonhouden en verwerken van (zwerf)afval. Door gebruik te maken van data en dataverzameling, kan de efficiëntie van het schoonmaken en schoonhouden toenemen. In deze module krijgt de gemeente suggesties om datagestuurd schoonmaken in te passen in het bestaande beleid. Een voorbeeld is de afvalbak met een sensor die geautomatiseerd doorgeeft wat het optimale moment is om de bak te legen. Enerzijds efficiënt ten aanzien van het aantal legingen, anderzijds voorkomt het bijplaatsing en zwerfafval. Een ander voorbeeld is een afvalbak met ingebouwde pers op zonne-energie waardoor de capaciteit van de afvalbak vergroot wordt. Vanwege het innovatieve karakter van deze module speelt ook monitoring een belangrijke rol bij de verdere ontwikkeling.
- ✓ De kennis in de pijler Slimmer Schoonhouden is ook uitgewerkt in de module **Fastfoodaanpak**. Zwerfafval rondom fastfoodrestaurants wordt met een praktijkgerichte aanpak bestreden. Binnenstedelijke gebieden vragen meestal om een nauwe samenwerking tussen verschillende fastfoodbedrijven en de gemeente. Op stadsrandlocaties liggen oplossingen vaak in herinrichting van parkeerterreinen van private partij(en). Op alle locaties zijn effectieve afvalbakken, ondersteunende communicatie en onderlinge afspraken, taakverdeling en samenwerking onmisbaar. In de Fastfoodaanpak worden aan de gemeente twee stappenplannen voor de twee locatietypen met een toegesneden toolkit aangeboden. Als maatwerk kan een adviseur inrichting openbare ruimte worden geconsulteerd. NederlandSchoon faciliteert naast de stappenplannen en advisering ook het delen van best practices tussen gemeenten.

3.3 Schoon Belonen

Met Schoon Belonen bewegen gemeenten maatschappelijke organisaties zoals scholen en (sport)verenigingen om gezamenlijk te denken over – én actief te werken aan - een zwerfafvalvrije omgeving. Samenwerken aan een schone omgeving en een collectieve beloning dragen bij aan de directe motivatie, positieve gedragsverandering en het lange termijn effect. De beloning kan een klein bedrag per ingezamelde eenheid ten behoeve van de school- of verenigingskas zijn. Maar kan ook in natura worden gegeven door bijvoorbeeld lesmaterialen of speeltoestellen van gerecyclede materialen. De maatschappelijke betrokkenheid neemt toe door de inzet van Schoon Belonen. De belangrijkste succesfactoren en uitdagingen van de Schoon Belonen aanpak zijn bekend en de lokale omstandigheden en de gemeentelijke aanpak vormen de basis voor een effectieve inzet.

Gemeenten die deze aanpak reeds hanteren kunnen uitbreiden naar meer scholen, (sport)clubs of (scouting)verenigingen. Na het pilotproject Schoon Belonen in 2016-2017 zijn ongeveer 70 gemeenten met de Schoon Belonen aanpak doorgegaan. Gemeenten voor wie de aanpak nieuw is kunnen met behulp van de toolkit een snelle start maken. Kennisbijeenkomsten zijn een belangrijk platform waar gemeenten ervaringen kunnen uitwisselen om daarmee hun zwerfafvalaanpak en gescheiden inzameling te optimaliseren. Gedragspsychologen kunnen worden ingeschakeld voor maatwerkadvies om het beloningssysteem in een gemeente te optimaliseren. Stakeholders en deelnemende gemeenten worden regelmatig geïnformeerd en gemotiveerd via een digitale nieuwsbrief, magazine en social media.

Afbeelding: *Schoon Belonen container bij sportclub*

- ✓ Met een bescheiden collectief beloningssysteem kan op grote schaal de achterban van maatschappelijke organisaties, zoals verenigingen, sportclubs, scouting en scholen worden geactiveerd. Deze aanpak is vertaald naar een algemene handreiking, de **Toolkit Schoon Belonen**. De toolkit bestaat onder andere uit werkbladen, voorbeeldbrieven en communicatiematerialen. Het doel is om vanuit deze maatschappelijke netwerken opruimacties uit te voeren die de gemeente ondersteunen om het jaarrond zwerfafvalvrij te houden. Ook kan er gewerkt worden aan gescheiden inzamelen. Gemeenten werken bij de Schoon Belonen systematiek vaak effectief samen met afvalverwerkingscollectieven zoals HVC, Rova, Circulus-Berkel en Saver.

- ✓ Voor **basisschool**leerlingen en kinderen op de buitenschoolse opvang zijn lesmaterialen beschikbaar, ondersteund met informatie voor leerkrachten, begeleiders of gastdocenten. Kernwoorden voor deze materialen zijn educatie, gedragsverandering en bewustwording. Kinderen zijn geïnteresseerd in afvalscheiding en bereid hun verantwoordelijkheid te nemen. Regelmatige opschoonacties rondom de school leveren positieve resultaten en waardering op. In de Schoon Belonen aanpak zitten de tools om ze te faciliteren, te inspireren en te belonen.
- ✓ Voor het **voortgezet onderwijs** is het Schoon Challenge-programma ontwikkeld. Deze specifieke doelgroep middelbare scholieren worden uitgedaagd om deel uit te maken van de oplossing om zwerfafval tegen te gaan. Jongeren, onder invloed van het puberbrein, leveren gemiddeld genomen een flinke bijdrage aan zwerfafval. Daarom is een educatieve en actieve zwerfafvalaanpak ontwikkeld waarmee een middelbare school haar leerlingen inspireert en motiveert een oplossing te bedenken. Leerlingen maken zelf deel uit van die oplossing door middel van een verandering in hun (weggooi)gedrag en hun kijk daarop. De aanpak is een combinatie van lessen, opschoonacties en beloning. Los van intrinsieke motivatie kan een collectieve beloning in eerste instantie de trigger vormen voor leerlingen om de schouders eronder te zetten. Bij een dergelijk incentive kan gedacht worden aan een (plaatselijk) goed doel of een upgrade in de school. In een projectweek of schoolbreed kan er besloten worden dat bewust omgaan met afval de norm is. Eventueel uitgebreid met gastlessen of een excursie aan een afvalverwerkingsbedrijf.
- ✓ Supporter van Schoon **Opschoonacties** zijn een wezenlijk onderdeel van Schoon Belonen. Pas na effectieve opschoonacties zal er beloond worden. Het Supporter van Schoon platform is een basisactiviteit van NederlandSchoon en biedt daarmee ook de gelegenheid voor communicatie, promotie en motivatie rondom lokale opschoonacties. Communicatie en waardering door lokale kranten of het delen via een digitaal platform kan ervaren worden als een beloning en zet aan tot positief gedrag. In de Schoon Belonen aanpak worden lokale opschoonacties ondersteund met opschoonmaterialen via de webshop. En wordt samenwerking gestimuleerd, zoals bijvoorbeeld met een toolkit voor een Schone Avond4Daagse.

3.4 Handhaving

In iedere gemeente speelt naast de implementatie van het afvalbeleid ook handhaving een belangrijke rol. De pijler Handhaving hanteert het uitgangspunt dat communicatie wordt ingezet om normen en verantwoordelijkheden te delen. Vervolgens kan er geadviseerd worden ten behoeve van preventie en beleid. Zo blijkt dat door gerichte ondersteuning op de toepassing en de handhaving van de 25-meter regel, horeca- en winkelgebieden meetbaar schoner worden. De inzet van buitengewoon opsporingsambtenaren (BOA's) kan een belangrijke bijdrage zijn richting de gewenste gedragsbeïnvloeding. Tot slot kunnen feitelijke overtredingen beboet worden.

Met als doel om de bewustwording rondom zwerfafval bij alle lokaal betrokken partijen, zoals ondernemers, beleidsmedewerkers, handhavers en bewoners, te verhogen, biedt NederlandSchoon in deze pijler aan gemeenten 4 handhavingsstrategieën.

Afbeelding: Inzet handhaver

- ✓ De **25-meter regel** gebiedt ondernemers de omgeving binnen een straal van 25 meter van hun zaak schoon te houden. Maar het is voor handhavers lastig te bepalen waar het ene gebied ophoudt en het volgende begint. Dus worden alle ondernemers in één gebied aangesproken. Uit onderzoek blijkt de 25-meter regel relatief onbekend te zijn bij ondernemers en bovendien wordt deze op weinig plekken actief gehandhaafd. In deze module biedt NederlandSchoon aan de gemeente een toolkit om de 25-meter regel zichtbaar te maken in de openbare ruimte en handhaving onder de aandacht te brengen. Dat kan onder andere door het organiseren van ondernemersbijeenkomsten en het vastleggen van de adoptiegebieden op schoonopdekaart.nl. Schoon gedrag wordt online en binnen de gemeente gestimuleerd door middel van banners, artikelen, Supporter van Schoon portretten, posters en borden.
- ✓ Aandacht voor **Zwerfafval in de openbare ruimte** wordt zichtbaar gemaakt aan het publiek op straat. Gemeenten kunnen gebruik maken van informatie om winkelend publiek op een positieve manier te wijzen op de mogelijkheden om afval in een afvalbak te gooien of bij zich te houden. Zo worden op aangewezen locaties schoonhosts op straat ingezet die het goede voorbeeld geven, voorbijgangers aanspreken en ook goed gedrag kunnen belonen. Door het gewenste gedrag te bevestigen wordt een bijdrage geleverd aan positieve gedragsbeïnvloeding.

- ✓ Om **bijplaatsing van afval en illegale stort** aan te pakken biedt NederlandSchoon een praktische handreiking voor gemeenten aan, afgestemd met NVRD en Rijkswaterstaat. Het eerste deel van de handreiking bestaat uit een stappenplan waarbij onder andere inventarisatie van hotspots en duidelijke instructies aan de orde komen. Het tweede deel betreft mogelijke gedragsinterventies die kunnen worden geïmplementeerd als oplossing voor de meer structurele probleemcontainers. De handreiking is opgebouwd als een beslisboom waardoor gemeenten snel de kernpunten en de handhavingcomponenten kunnen zien.

NederlandSchoon zal gemeenten tevens verwijzen naar het succesvolle toepassingstraject van Rijkswaterstaat waarin gemeenten tijdens een bijeenkomst gerichte informatie krijgen over de aanpak van bijplaatsingen. Zo kan er bijvoorbeeld worden getoetst of de instructies die een gemeente over bijplaatsingen geeft niet te ingewikkeld zijn. Oplossingen kunnen dan gevonden worden in uitleg door buurtcoaches. De communicatie moet goed afgestemd zijn op de verschillende doelgroepen: niet teveel tekst, in de juiste taal en visueel ondersteund met het gewenste gedrag. Ook in de omgang met weerstand is effectieve communicatie(training) van groot belang.

Tot slot is het inzetten van cameratoezicht een manier om tot verbetering ten aanzien van bijplaatsing te komen. Projecten met cameratoezicht zijn veelal nog in een pilot-fase. NederlandSchoon zal gemeenten met ervaring met (flexibel of mobiel) cameratoezicht koppelen aan gemeenten die geïnteresseerd zijn in de mogelijkheden.
- ✓ Handhaving behoeft **Effectieve communicatie** op alle fronten, zowel voorafgaand aan de handhaving als tijdens het handhavingproces in de praktijk. Alhoewel een schone omgeving door de grote meerderheid geprefereerd wordt is het niet vanzelfsprekend dat mensen schoon gedrag gaan vertonen als erom wordt gevraagd door gemeente of handhaver. Indien de gemeente besluit extra in te zetten op handhaving is het zinvol, vanwege de preventieve werking, om dit breed binnen de gemeente bekend te maken. NederlandSchoon biedt daarvoor communicatiematerialen zoals stickers, infographics, foldermateriaal, posters en verkeersborden. Schoon gedrag wordt ook online gestimuleerd via banners, artikelen, Supporter van Schoon portretten en beeldmateriaal.

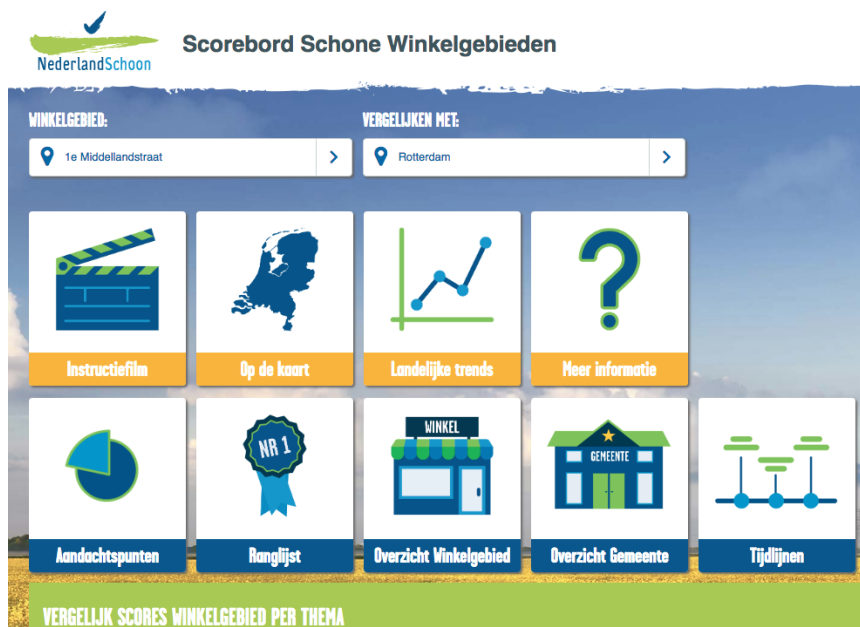
In de praktijk van het handhavingproces krijgen handhavers te maken met de weerstand die gepaard gaat met de gevraagde gedragsverandering. Weerstand is een intense, deels irrationele, emotie. Het blokkeert de gewenste gedragsverandering en dient zodanig doorbroken te worden dat er ruimte ontstaat het gedrag toch (blijvend) aan te passen. Het doorbreken van weerstand is mogelijk middels effectieve communicatie.

Communicatietechnieken die kunnen worden toegepast zijn onder andere het rechtstreeks benoemen en erkennen van de weerstand en draagvlak te creëren. NederlandSchoon biedt ondersteuning en advies waardoor handhaving in de praktijk wordt geoptimaliseerd.

3.5 Monitoring

Om het effect van de zwerfafvalaanpak in de gemeenten te bepalen is onderzoek noodzakelijk. In het gemeenteprogramma wordt een pakket aan monitoringsactiviteiten aangeboden.

Er wordt niet alleen gemeten op gerichte effecten van specifieke interventies maar ook op algemeen gemeentelijke trends. Positieve resultaten zijn stimulerend om een aanpak voort te zetten. Mindere resultaten geven input voor verbetering van de maatregel in bepaalde lokale omstandigheden. Doel van alle maatregelen is een meetbaar en zichtbaar effect op weg naar schone gemeenten in een schoon Nederland. De Basis, Plus en Effect monitoring worden beschreven in een handboek waarmee gemeenten worden geïnformeerd over de (keuze)mogelijkheden van monitoring en tegelijk handvatten te geven waarmee monitoringsresultaten kunnen worden omgezet naar beleid. De resultaten van de monitoring zullen worden ingevoerd in een database waarmee gemeenten via een persoonlijk dashboard hun eigen resultaten kunnen vergelijken met die van andere gemeenten.

Afbeelding: *Digitaal Scorebord Schone Winkelgebieden*

- ✓ **Monitoring Basis & Plus.** Als een gemeente aan de zwerfafvalaanpak meedoet dan start het met de basismonitoring. Dit betekent dat er met behulp van een vragenlijst facts & figures worden geïnventariseerd over het zwerfafval beleid van de gemeenten en de gekozen interventie(s). Daarnaast wordt er ieder kwartaal een beperkte set zwerfafvalmetingen uitgevoerd. De basis monitoring gaat uit van de gemeentelijke situatie en geeft een globaal totaalbeeld van het niveau van zwerfafval in de gemeente en wat er in de gemeente gebeurt tegen zwerfafval. De plus monitoring is een set aan monitoringmethoden die een gemeente kan toevoegen aan haar basis monitoring om een meer gedetailleerd inzicht te krijgen van de situatie. Gemeenten worden op basis van hun beleid en doelstellingen geadviseerd bij het kiezen van meetmethode, meet locaties en frequenties.

- ✓ Gemeenten kunnen met **effectmetingen** nauwkeuriger inzicht krijgen in de effecten van de gekozen interventies/modulen. Een effectmeting richt zich op een specifieke locatie en de verandering die hier plaatsvindt door het toepassen van een interventie. De effectmeting is daarmee traditioneel een voor- en nameting, maar kan ook een lange termijn effect bevatten. Voor het adviseren rondom effectmetingen zal geput worden uit de methoden en technieken uit de plus monitoring.

- ✓ De **Winkelgebied Scan** is een monitoringsonderdeel van de Schoonste Winkelgebied Verkiezing. Gemeenten kunnen winkelgebieden opgeven voor deelname aan de verkiezing en krijgen door middel van de metingen inzicht in de score van deze winkelgebieden op diverse beleving, beheer en inrichting elementen. Deelnemende ondernemers, gemeenten, vastgoed- of gebiedsbeheerders die meedoen aan de verkiezing vergroten daardoor hun inzicht in hoe het winkelgebied scoort op schoon, heel, veilig én gezellig. De verzamelde kennis over hoe het winkelgebied scoort ten opzichte van andere winkelgebieden en hoe bezoekers het gebied ervaren, levert input voor verbeteringen. Op de titel 'Schoonste Winkelgebied van Nederland' volgt gratis, positieve publiciteit.

Aan de Schoonste Winkelgebied Verkiezing deden in 2018 581 winkelgebieden in 125 gemeenten mee. De gemiddelde schoonscore staat voor het eerst sinds de start van de verkiezing in 2012 boven de 7 en laat daarmee een stijgende lijn zien.

Resultaten van deze scan worden jaarlijkse weergegeven op het Scorebord Schone Winkelgebieden, een online openbaar dashboard waarmee partijen zelf selecties kunnen maken en gebieden in de eigen gemeente of elders in het land, kunnen vergelijken. Op het Scorebord Schone Winkelgebieden staan onder andere de kenmerken van de winkelgebieden, de subjectieve en objectieve schoonscores en informatie over bezoekersbeleving en beïnvloedende factoren. Ook is inzichtelijk hoe winkelgebieden scoren op beheer en inrichtingselementen. Deze gegevens kan een gemeente gebruiken om de juiste keuzes in beleid en interventies te maken als onderdeel van een brede zwerfafvalaanpak.

- ✓ De **Benchmark Schoon** is een product van de NVRD. Gemeenten die deelnemen aan de Benchmark Schoon vullen diverse gegevens in over beleid, beheer en kosten, en kunnen deze resultaten in diverse kennis sessie vergelijken/benchmarken met andere deelnemers aan de benchmark. Voor gemeenten is het essentieel om een goed inzicht te hebben in de prestaties, inzet en kosten van het beheer en onderhoud van de openbare ruimte. Daarbij is vergelijking van de eigen prestatie aan die van andere gemeenten vaak verhelderd. Het leidt tot aanscherping van ambities en effectievere inzet van tijd, geld en andere middelen.

4. BASISPROGRAMMA NEDERLANDSCHOON

Voorafgaand aan de uitvoering van de activiteiten zoals in het bedrijfsprogramma en het gemeenteprogramma zijn beschreven, is een pakket aan basisactiviteiten een voorwaarde. Het gaat om activiteiten die het fundament vormen van NederlandSchoon en een duidelijke toegevoegde waarde hebben in de brede (zwerf)afvalaanpak. Deze activiteiten op het gebied van kennis en activatie zijn onderverdeeld in de Supporter van Schoon community, het digitale kennisplatform, educatie en basismonitoring. NederlandSchoon draagt op basis van de financiering van het verpakkend bedrijfsleven zorg voor de kwaliteit en de continuïteit van deze basisactiviteiten. Communicatie en kennisdeling via websites, LinkedIn en social media kanalen, en materialen zoals onderwijspakketten, zijn voor iedereen beschikbaar en (online) toegankelijk. Door dit continue en laagdrempelige aanbod kunnen mensen in alle leeftijdscategorieën gemakkelijk aanhaken op weg naar een schoner Nederland.

Op de website nederlandschoon.nl worden tussentijdse nieuwsfeiten en resultaten weergegeven. Via deze site komen ook consumenten, bedrijven en gemeenten binnen waarna zij gericht kunnen doorklikken naar voor de doelgroep relevante onderwerpen.

4.1 Participatie & community: SupportervanSchoon.nl

Personen, bedrijven en organisaties die zich als Supporter van Schoon aanmelden, zetten zich zichtbaar in voor een schonere omgeving. Eind 2018 gaat de teller van aangemelde Supporters van Schoon richting een kwart miljoen. Het platform Supporter van Schoon enthousiasmeert en verenigt mensen om gezamenlijk in beweging te komen omdat samenwerking succesvol bijdraagt aan een schone leefomgeving. Het platform stimuleert op veel verschillende manieren waarbij de **zichtbaarheid van activiteiten** een rode draad vormt.

Afbeelding: *Landelijke Opschoondag*

De psychologische beïnvloedingsstrategieën van Cialdini worden effectief ingezet binnen het Supporter van Schoon platform. Aan het wederkerigheidsprincipe is invulling gegeven door het aanmelden van een opschoonactie te koppelen aan het ontvangen en benutten van opschoonmaterialen.

Zodra een Supporter van Schoon zich heeft geëngageerd door aanmelding, zal de menselijke behoefte aan consistentie eraan bijdragen dat het gewenste schone gedrag ook wordt voortgezet. De Supporter van Schoon portretten geven mede invulling aan het overtuigingsprincipe van sociale bewijskracht. De sympathieke verhalen en aansprekende portretten dragen eraan bij anderen te motiveren. Het laat zien wat vergelijkbare mensen in vergelijkbare situaties doen.

Zichtbaarheid, zien dat andere mensen ook actief zijn en verantwoord omgaan met (zwerf)afval, stimuleert en zet aan tot positief gedrag. Het platform inspireert mensen nieuwe activiteiten te initiëren en motiveert tot het overnemen van de aangetoonde successen van anderen. Een bijzonder voorbeeld is het toegenomen aantal mensen dat hun hond traint om zwerfafval te zoeken; van een initiële enthousiasteling zijn er nu meerdere actievelingen en trainingsvideo's op het platform. Waardering voor de Supporters van Schoon wordt uitgedragen via de website, supportersportretten en een 'speldjesregen' voor actieve vrijwilligers gekoppeld aan de Nationale Vrijwilligersdag.

De communicatiekracht van Supporter van Schoon wordt versterkt door eenduidige aanstekelijke uitingen en voorzieningen in de openbare ruimte, zoals de Supporter van Schoon stoeptegels met motiverende tekst of opvallende afvalbakken. Lokale Supporter van Schoon initiatieven worden ondersteund door het digitale platform. Via de webshop worden tevens opruimmaterialen en communicatiemiddelen aan Supporters van Schoon beschikbaar gesteld.

Afbeelding: *Supporter van Schoon stoeptegels*

De **Landelijke Opschoondag** is een succesvol moment van de Supporter van Schoon community met in 2018 133.000 geregistreerde deelnemers. Honderden scholen, vestigingen van buitenschoolse opvang en kinderdagverblijven doen actief mee aan de Landelijke Opschoondag. Het is ook het moment voor nieuwe initiatieven van burgers die veelal in groepsverband opschoonacties opzetten. NederlandSchoon creëert met intensieve communicatie aandacht voor de Landelijke Opschoondag en stimuleert deelname door het gevoel van gezamenlijke participatie uit te dragen. Het is al jaren een aanstekelijk evenement waar veel mensen voor geënthousiasmeerd kunnen worden.

Aandacht voor de Landelijke Opschoondag is tevens aandacht voor een schone omgeving, waarbij het voorkomen van zwerfafval het uiteindelijke doel is. Deelname aan de Landelijke Opschoondag is voor een deel van de doelgroep een opstap naar een meer structurele bijdrage aan de brede zwerfafvalaanpak. Als vervolg op de eenmalige actiedag worden bijvoorbeeld gebieden geadopteerd die daarna op reguliere basis schoon worden gehouden door de adoptanten. Deze mensen worden door NederlandSchoon ondersteund met (opschoon)materialen en zijn de ambassadeurs waardoor de Supporter van Schoon beweging blijft uitbreiden.

NederlandSchoon heeft een rol bij meerdere evenementen met een duidelijke schooncomponent die jaarlijks plaatsvinden. Deze **activatiemomenten** leiden, net als de Landelijke Opschoondag, tot een toename van Supporters van Schoon die op termijn ook een meer structurele bijdrage kunnen gaan leveren. Voorafgaand aan en tijdens een event kan een grote doelgroep in een keer efficiënt worden aangesproken en worden gemotiveerd Supporter van Schoon te worden.

Wanneer een event succesvol zwerfafvalvrij wordt afgesloten en het initiatief haar toegevoegde waarde heeft bewezen, kan de uitvoering van een volgende editie veelal worden overgenomen door derden. De rol van NederlandSchoon kan dan wijzigen van initiator en aanjager in ondersteuner. NederlandSchoon biedt daarbij **samenwerking** onder andere op het gebied van communicatie, kennis en monitoring. In de afgelopen jaren heeft NederlandSchoon de rol van initiator of ondersteuner op zich genomen bij events zoals Keep-it-Clean-Day, Beach Cleanup, World Cleanup Day, Schoonste Stranden Verkiezing, Schoonste Winkelgebieden Verkiezing, Nieuwjaarsvegen, Schone fietstocht Limburgs Mooiste en de Zwarte Cross. Deze evenementen dragen bij aan de bewustwording en positieve gedragsverandering ten aanzien van voorkomen en opruimen van zwerfafval.

Het fundament van de Supporter van Schoon beweging is **supportervanschoon.nl** en online communicatie.

The screenshot shows the homepage of NederlandSchoon.nl. At the top, there is a navigation bar with 'Nederlandschoon.nl' and 'Webshop' on the left, and 'Inloggen', 'Scholen', 'Bedrijven', and 'Gemeenten' on the right. Below this is a main menu with 'SUPPORTER VAN SCHOON' logo, 'WAT KAN IK DOEN?', 'ACTIES IN DE BUURT', 'SCHOON BELONEN', and 'OVER ZWERFAFVAL'. A search bar with 'Zoeken...' and a magnifying glass icon is also present. The main content area features a large image of a man in a blue 'RUNNERSCAFÉ' t-shirt running while holding a plastic bag of trash. Overlaid on the image is the text 'OOK TIJDENS HET HARDLOPEN' in large white letters. Below this, smaller text reads 'Als Supporter van Schoon zet je je in voor een schonere omgeving. En dat kan op heel veel verschillende manieren.' An orange button says 'ONTDEK WAT JIJ KUNT DOEN'. At the bottom of the image, the text 'GOED NIEUWS' is displayed in blue, followed by a small line of text: 'Op dit moment zijn er al 229102 Supporters van Schoon. Laat je inspireren door hun verhalen en ga ook aan de slag!'.

De Supporter van Schoon website levert goede bezoekresultaten op, in zowel aantal pagina's bezoek als in tijd op de website. Het vraagt inzet en online mediakennis om bezoek verder te laten toenemen. De organische vindbaarheid van de website wordt gemonitord en bevorderd. De site realiseert engagement van burgers door een combinatie van kennis en gevoel aan te bieden. Op de kennispagina's wordt aan burgers op een begrijpelijke wijze informatie gegeven. Ook worden mensen gestimuleerd om, met makkelijk toe te passen suggesties, zelf op te ruimen en geen zwerfafval te veroorzaken. Video en interactiemogelijkheden bevorderen de aandacht en betrokkenheid. Social media kanalen zoals Facebook, Twitter, Instagram, worden actief beheerd.

Supporter van Schoon staat dichtbij Nederlanders door toetsing en optimalisatie van de social brand strategie. Het platform wordt verder uitgebreid met een **digitale kaart** waarop ambassadeurs en hun activiteiten zichtbaar zijn, door bestaande databases, netwerken en aanvullende informatie vanuit gemeenten te combineren. Niet alleen eenmalig acties maar ook bijvoorbeeld geadopteerde gebieden worden dan lokaal zichtbaar gemaakt.

4.2 Kennisplatform voor de aanpak van zwerfafval

De digitale **kenniswijzerzwerfafval.nl** is voor iedereen toegankelijk. Primaire doelgroep is de gemeente, secundaire doelgroepen zijn organisaties, journalisten en consumenten.

Het aanbod sluit zoveel mogelijk aan bij de zwerfafvalproblematiek van gemeenten. Daarom is er een zoekfunctie die de problematiek, bijvoorbeeld afvalscheiding, gedragsbeïnvloeding of reinigen, combineert met een focusgebied, bijvoorbeeld, bedrijventerreinen of woonwijken. Via themapagina's vindt de bezoeker gemakkelijk informatie en rapporten en een aantal inspirerende cases die laten zien hoe het werkt in de praktijk. De huidige thema's zijn: bijplaatsingen, educatie, evenementen, handhaving 25-meter regel, markten, opschoonacties, Schoon Belonen, slimmer schoonhouden, snoeproutes, winkelgebieden, zichtbaarheid in de openbare ruimte en zwerfafvalvrij onderweg.

De Kenniswijzer Zwerfafval deelt inzichten en ervaringen rondom de aanpak van zwerfafval. Het platform wordt relevant gemaakt vóór gemeenten en dóór gemeenten. Gemeenten worden gestimuleerd hun ervaringen met een succesvolle zwerfafvalaanpak te delen. De best practices zijn op de website te vinden onder andere onder de noemer beleidsplannen. Deze documenten leveren een waardevolle bijdrage aan de zwerfafvalaanpak van andere gemeenten. Ook kunnen gemeenten gemakkelijker de juiste adviseur vinden doordat deze zichtbaar worden gemaakt op kenniswijzerzwerfafval.nl.

In de eerste 10 maanden van 2018 is kenniswijzerzwerfafval.nl ruim 8000 maal geraadpleegd. NederlandSchoon zet zich samen met Rijkswaterstaat en de NVRD continu in om op dit kennisplatform de meest actuele, relevante, onderbouwde informatie beschikbaar te stellen. De vindbaarheid van de site en de kennisdocumenten wordt continu geëvalueerd en geoptimaliseerd. De ruim 600 documenten bevatten uiteenlopende toolkits, afvinklijsten en voorbeeld-beleidsplannen. Indien kennislacunes zichtbaar worden, kan een plan van aanpak worden gemaakt hoe hierin kan worden voorzien.

Ook wordt op kenniswijzerzwerfafval.nl internationale kennis gedeeld doordat NederlandSchoon deelneemt in het **Clean Europe Network**. Het **congres Het Rendement van Schoon** is het moment waarop NederlandSchoon met haar partners ervoor zorgt dat alle (inter)nationale kennis en innovaties samen komen.

Afbeelding: Kennisuitwisseling Congres Het Rendement van Schoon, Jaarbeurs Utrecht

4.3 Onderwijsprogramma Jeugd

Aan de basis van zwerfafvalvermindering staat educatie voor kinderen en jongeren. Om te voorzien in deze voorwaarde biedt NederlandSchoon toegesneden lesmateriaal en ondersteuning voor scholen. Doel is om zoveel mogelijk kinderen van jongs af aan te stimuleren zorgvuldig met (zwerf)afval om te gaan via lessen en andere aansprekende middelen zoals muziek en games.

De website **aandeslagmetafval.nl** is gratis voor iedereen toegankelijk. Op dit educatieve platform kunnen leerkrachten in het primair onderwijs en docenten binnen het voortgezet onderwijs terecht voor gratis lesmaterialen. Het materiaal van NederlandSchoon wordt ontwikkeld in samenwerking met een professionele onderwijspartij waardoor het geheel aansluit bij de kerndoelen van het onderwijs. Het gaat om complete lessen met handleidingen, werkbladen en (digitale) opdrachten. Voor het primair onderwijs is sinds september 2018 een afvalkoffer met educatieve inhoud beschikbaar waarvan in enkele maanden meer dan 250 exemplaren zijn besteld.

Aanvullend op de lessen biedt NederlandSchoon educatieve producten om spelenderwijs meer te leren over (zwerf)afval, zoals een zwerfafvalfanfare, een zwerfafvallied en een zwerfafvalquiz. Diverse activiteiten en spellen zijn zowel digitaal als niet-digitaal te gebruiken.

Ook voor buitenschoolse opvangorganisaties (bso's) en Natuur- en Milieueducatiecentra (NME's) biedt de website relevante educatieve middelen met het thema zwerfafval voorkomen en afval recyclen. De NME's kunnen de materialen personaliseren. De afvalkoffer speciaal voor de bso's is gevuld met aansprekende (knutsel)opdrachten, puzzels, spelletjes en opschoontips die kinderen bewust maken van (zwerf)afval. Van de bso-afvalkoffer zijn in 2018 al bijna 1000 exemplaren in gebruik genomen.

Kinderen en jongeren vinden op aandeslagmetafval.nl inspiratie en **informatie** voor een spreekbeurt of werkstuk. De site wordt geraadpleegd door zo'n 32.000 bezoekers per jaar. Materialen in pdf-vorm zijn bijna 15.000 maal gedownload (in 2017).

Inhoudelijk lesmateriaal wordt verder ontwikkeld en geactualiseerd. Nieuwe inzichten over bijvoorbeeld de mogelijkheden tot recycling en duurzaamheid worden bijgehouden en toegevoegd. Er wordt aangesloten bij de digitale ontwikkelingen, vooral voor deze doelgroep van belang. De site en de materialen worden stelselmatig onder de aandacht gebracht door inzet van verschillende communicatiekanalen, zoals vakmedia voor leerkrachten, Natuur- en Milieueducatiecentra en social media. Ook deelname aan de tweejaarlijkse Nationale Onderwijs Tentoonstelling, die bijna door alle 6000 basisscholen wordt bezocht, is gebleken een goed communicatiemoment te zijn dat tevens leidt tot nieuwe Supporters van Schoon. Onder scholen en bso's wordt de deelname aan de Landelijke Opschoondag actief gestimuleerd, met als resultaat dat in 2018 zo'n 800 basisscholen en 400 bso-locaties meededen.

NederlandSchoon werkt aan **samenwerking** met organisaties waar grote groepen kinderen samen komen. Zo deed de landelijke kinderopvangorganisatie Partou mee met de Landelijke Opschoondag en zet bijvoorbeeld kinderopvang Humanitas, eveneens een landelijke organisatie, op 250 van haar vestigingen de afvalkoffer voor buitenschoolse opvang in. Deze organisaties hechten groot belang aan duurzaamheid, het bewust omgaan met afval en het zorgen voor een schone omgeving. NederlandSchoon spant zich in vergelijkbare samenwerkingsconcepten op te zetten waardoor zoveel mogelijk jongeren meeprofiteren van zwerfafvaleducatie.

Afbeelding: Lesmaterialen in de afvalkoffer

4.4 Basismonitoring

Basismonitoring is een integraal onderdeel van de aanpak van NederlandSchoon. Het omvat kwantitatief en kwalitatief onderzoek naar de effecten van een aanpak of interventie en het monitoren van (zwerf)afvalsituaties.

De basismonitoring van NederlandSchoon bestaat uit een aantal doorlopende onderzoeken en trajecten. Gedurende het jaar wordt door middel van panelonderzoek de schoonbeleving in Nederland gepeild in combinatie met de mening van Nederlanders ten aanzien van diverse elementen van schoon en gedrag. Hoe schoon ervaren zij Nederland, welk belang hechten zij daaraan, wie is ervoor verantwoordelijk en wat is de eigen bijdrage? De resultaten geven aan dat ruim 80% van de Nederlanders persoonlijk belang hecht aan een schone buurt. Meer Nederlanders dan in voorgaande jaren geven aan bereid te zijn om in de toekomst te helpen bij een zwerfafvalopruiactie (40%) en/of willen helpen zo'n actie (mede) te organiseren (23%).

Met de jaarlijkse Inventarisatie Zwerfafvalaanpak Gemeenten wordt onder alle gemeenten gepeild hoe het zwerfafvalbeleid in Nederland is georganiseerd. Hierdoor wordt tevens inzicht verkregen in de behoefte bij gemeenten aan informatie en ondersteuning waarop NederlandSchoon haar aanbod optimaal kan afstemmen.

Naast deze doorlopende onderzoeken is NederlandSchoon ook betrokken bij andere monitoringtrajecten waarin zij meewerkt en kennis deelt.

De Schoonste Stranden Verkiezing is in 2003 opgezet door NederlandSchoon en thans overgedragen aan organisator Strand Nederland. De metingen van de Schoonste Stranden Verkiezing vinden plaats op basis van de methode en protocollen die door NederlandSchoon zijn opgezet. NederlandSchoon is hierbij kennispartner en ziet de resultaten van de metingen als belangrijke bron van informatie. Dit geldt ook voor betrokkenheid bij, en samenwerking met, de door CROW ontwikkelde beeldlatten zwerfafval om de kwaliteit van de buitenruimte te bepalen. NederlandSchoon is betrokken bij monitoringtrajecten van Rijkswaterstaat (toepassingstraject meten van beleving en project 'Meten is weten') en CROW (standaard methodiek meten van beleving).

Afbeelding: *Meting Schoonste Stranden Verkiezing*

De gegevens uit de diverse monitoringstrajecten maken effecten concreet zichtbaar en dienen als input voor optimalisatie van interventies. Op termijn worden alle data in een database gecombineerd zodat veilig eenduidige analyses gemaakt kunnen worden die tevens geschikt zijn voor benchmarking. Monitoring wordt continu geoptimaliseerd door onderzoek naar de mogelijkheden van big data en nieuwe (onderzoek)technieken.

5. NAWOORD

De in dit actieplan beschreven programma's dragen gezamenlijk bij aan de reductiedoelstelling en het bevorderen van de gewenste sociale norm voor een (zwerf)afvalvrij Nederland. Het is ook onderdeel van een 5-jaren toekomststrategie waaraan NederlandSchoon momenteel werkt.

De nadruk van het pakket aan maatregelen en interventies ligt op een brede aanpak van al het zwerfafval in samenwerking met zoveel mogelijk partijen. NederlandSchoon wil via een integrale en gebiedsgerichte manier van werken, samen met bedrijfsleven, gemeenten, maatschappelijke organisaties en burgers, de doelen bereiken.

Bij NederlandSchoon werken daadkrachtige en enthousiaste experts die op een gedreven manier het werk aanpakken en trots zijn op wat ze doen en bereiken. Alles is erop gericht dat heel Nederland schoon is en schoon blijft en daarvoor blijven we proactief de samenwerking opzoeken.

Want een schoon Nederland, dat doen we samen.